

Akhlāq-i zīstī

i.e., Bioethics Journal

2023; 13(38): e44

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

The Effectiveness of Teaching Moral Intelligence on the Social Development and Psychological Health of Students

Sadegh Ahmadi¹, Zahra Azizi², Mohammad Elahi^{3*}, Nazanin Rasoolvand⁴

1. Department of Educational Sciences, Faculty of Tabriz Autonomous Campus, Tabriz University, Tabriz, Iran.

2. Department of Clinical Psychology, Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. Department of Islamic Education, Fasa University of Medical, Fasa, Iran.

4. Department of General Psychology, Mallard Branch, Islamic Azad University, Mallard, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The future of every society depends on the social growth and health of its students, and a society will remain stable that is successful in preserving, maintaining and educating its children, so the present study was conducted with the aim of determining the effectiveness of moral intelligence education on the social growth and psychological health of students.

Methods: The current research was a semi-experimental pre-test-post-test type with a control group. The research population included the entire sixth grade female students of one district of Karaj in the academic year of 2022-23, 30 people were selected by available sampling method from among the eligible students in two experimental and control groups (15 people in each group) were placed. The data collection tools were social development questionnaire Whitman (1990) and psychological health scale World Health Organization (2000). The experimental group received training on the components of moral intelligence in eight sessions of 60 minutes once a week, but the control group did not receive any intervention. To analyze the data, mean and standard deviation and multivariate covariance analysis method were used with the help of SPSS 24 software.

Ethical Considerations: In this research, the authenticity of the texts, honesty and trustworthiness were respected and the participants answered the questionnaires knowing the objectives of the research.

Results: The results showed that by controlling the pre-test effect, there was a significant difference between the average social growth and post-test psychological health of the experimental group and the control group ($P < 0.01$).

Conclusion: Moral intelligence training is effective in increasing the social growth and psychological health of students and can be used by school psychologists and counselors.

Keywords: Moral Intelligence; Social Development; Psychological Health; Students

Corresponding Author: Mohammad Elahi; **Email:** mohammadelahi098@gmail.com

Received: August 06, 2023; **Accepted:** September 18, 2023; **Published Online:** March 03, 2024

Please cite this article as:

Ahmadi S, Azizi Z, Elahi M, Rasoolvand N. The Effectiveness of Teaching Moral Intelligence on the Social Development and Psychological Health of Students. *Akhlāq-i zistī, i.e., Bioethics Journal*. 2023; 13(38): e44.

انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت

مجله اخلاق زیستی

دوره سیزدهم، شماره سی و هشتم، ۱۴۰۲

اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان

صادق احمدی^۱، زهرا عزیزی^۲، محمد الهی^{۳*}، نازنین رسولوند^۴

۱. گروه علوم تربیتی، دانشکده پرورشی خودگردان تبریز، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۲. گروه روان‌شناسی بالینی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی فسا، فسا، ایران.

۴. گروه روان‌شناسی عمومی، واحد ملارد، دانشگاه آزاد اسلامی، ملارد، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: آینده هر جامعه به رشد اجتماعی و سلامت دانش‌آموزان آن وابسته است و جامعه‌ای پایدار خواهد ماند که در حفظ، نگهداری و تربیت کودکان موفق عمل نماید، بنابراین مطالعه حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان انجام شد.

روش: پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر پایه ششم ناحیه یک کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بودند که ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به طور تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه (هر گروه ۱۵ نفر) قرار گرفتند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه رشد اجتماعی وایتمن (Whitman) (۱۹۹۰ م.) و مقیاس سلامت روان‌شناختی سازمان جهانی بهداشت (۲۰۰۰ م.) بودند. گروه آزمایش آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی را در هشت جلسه ۶۰ دقیقه‌ای در هفته‌ای یک بار دریافت کردند، اما گروه گواه نیز مداخله‌ای دریافت نکرد. جهت تحلیل داده‌ها از میانگین و انحراف معیار و روش تحلیل کوواریانس چندمتغیره با کمک نرم‌افزار SPSS 24 استفاده شد.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش حفظ اصل متون، صداقت و امانتداری رعایت شده و مشارکت‌کنندگان با آگاهی از اهداف پژوهش به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که با کنترل اثر پیش‌آزمون بین میانگین رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی پس‌آزمون گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری وجود داشت ($P < 0.01$).

نتیجه‌گیری: آموزش هوش اخلاقی در افزایش رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان اثربخش بوده و می‌تواند قابل کاربست توسط روان‌شناسان و مشاوران مدارس باشد.

واژگان کلیدی: هوش اخلاقی؛ رشد اجتماعی؛ سلامت روان‌شناختی؛ دانش‌آموزان

نویسنده مسئول: محمد الهی؛ پست الکترونیک: mohammadelahi098@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۷؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۱۳

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Ahmadi S, Azizi Z, Elahi M, Rasoolvand N. The Effectiveness of Teaching Moral Intelligence on the Social Development and Psychological Health of Students. Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal. 2023; 13(38): e44.

مقدمه

مدرسه بعد از خانواده دومین نهادی است که کودک به خاطر فراگرفتن و آموختن در سطح گسترده‌تر به آن قدم می‌گذارد. دانش‌آموزان آینده‌سازان کشور هستند و سلامت روان‌شناختی (جسمی، روانی و اجتماعی) آنان تضمین‌کننده سلامت حال و آینده جامعه است (۱).

سلامت روان‌شناختی (Psychological Health) نشانگر توانایی ارتباط فراخور و هماهنگ با دیگران و توان تأثیر در محیط اجتماعی و رویارویی با مطالبات آن است (۲) و شامل وضعیتی است که در آن فرد به لحاظ شناختی، رفتاری، هیجانی/عاطفی و معنوی در شرایط متعادل قرار دارد (۳). سلامت روان‌شناختی شامل آسایش ذهنی، احساس خود توانمندی، خودمختاری، کفایت، درک همبستگی بین نسلی و شناخت توانایی خود در محقق‌ساختن ظرفیت‌های عقلی و هیجانی خویش است (۴). سلامت روان‌شناختی مجموعه‌ای از احساسات و تفکرات است که با ویژگی‌هایی همچون خودکنترلی، افکار متمرکز بر خود، افکار تکراری، افکار منفی و ناخوشایند و خوش‌بینی غیر واقع‌بینانه مشخص می‌شود (۵). سلامت روان‌شناختی به فرد کمک می‌کند که با خود، دیگران و محیط سازگاری داشته باشد و از عهده مشکلات زندگی برآید. علاوه بر آن، سلامت روان‌شناختی لازمه حفظ و دوام عملکرد اجتماعی، شغلی و تحصیلی افراد جامعه است و سبب بهبود، رشد و کمال شخصیت انسان می‌گردد (۶). افرادی که در زندگی شادتر و امیدوارترند، از راهبردهای مقابله‌ای سازگار استفاده می‌کنند و مشکلات روان‌شناختی کمتری دارند (۷).

رشد اجتماعی (Social Development) از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر سلامت هر فرد محسوب می‌شود (۸). منظور از رشد اجتماعی تکامل فرد در روابط اجتماعی است، به طوری که بتواند با افراد جامعه‌اش هماهنگ و سازگار باشد (۹). رشد اجتماعی شامل تحول مثبت در روابط میان خود و دیگران بوده و همچون سایر جنبه‌های رشد متأثر از طبیعت آموزش و پرورش است (۱۰)، پیشرفت در زمینه رشد اجتماعی دستیابی به سطحی از مهارت در روابط اجتماعی را در پی دارد که افراد

را قادر به زندگی سازگارانه با دیگران می‌نماید (۱۱). از مؤلفه‌های رشد اجتماعی می‌توان به مهارت‌هایی همچون همکاری، همدلی، مسئولیت‌پذیری، خوداتکایی و خویشن‌داری اشاره کرد (۱۲). رشد اجتماعی به عنوان بخش مهمی از رشد همه‌جانبه کودکان تأثیرات مثبت و منفی بر سلامت روان آنان بر جای گذاشته و کودکان دارای رشد اجتماعی مناسب در پایداری رابطه، همیاری، اطاعت از قوانین، حساس‌بودن نسبت به دیگران و در صورت لزوم مهار احساسات منفی خود موفق‌تر عمل می‌کنند (۱۳). هنگامی که این کودکان بزرگ‌تر می‌شوند، قادر به برقراری روابط سالم با دیگران و مشارکت در فعالیت‌های گروهی بوده، روابط شادتری را تجربه می‌کنند و از احساس موفقیت بیشتری برخوردارند. همچنین می‌توانند به حقوق و احساسات دیگران احترام بگذارند از خواسته‌های نامناسب دوری کنند و در صورت نیاز از دیگران درخواست کمک نمایند (۱۴).

از طرفی موازین اخلاقی در تمامی حیطه‌های متفاوت نقش اساسی دارد، به نحوی که به نظر می‌رسد می‌تواند در بهبود عملکرد شناختی، رفتاری، تحصیلی، ارتباطی و به طور کلی سلامت مؤثر واقع شود (۱۵)، یکی از محورهای مرتبط با موازین اخلاقی آموزش هوش اخلاقی (Moral Intelligence Training) است. هوش اخلاقی به عنوان راهنمای رفتار انسان عمل می‌کند و به افراد کمک می‌کند تا هوشمندانه و بهینه عمل کنند، بنابراین هوش اخلاقی به عنوان مهارتی تلقی می‌شود که با تمرین می‌تواند آن را بیش از پیش توسعه داد (۱۵). هوش اخلاقی سیر اخلاقی فرد را در زندگی و دنیای کار تعیین می‌کند و از وقوع اعمال مجرمانه و غیر قانونی جلوگیری می‌کند و موجب رعایت اخلاق در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود (۱۶). افراد با هوش اخلاقی بالا نسبت به دیگران صمیمیت و محبت بیشتری نشان می‌دهند، با دوستان خود مهربان هستند و نسبت به نیازهای آن‌ها حساسیت بیشتری نشان می‌دهند (۱۷). دانش‌آموزان هرچه هوش اخلاقی بالاتری داشته باشند، علاوه بر تلاش برای رسیدن به خواسته‌های خود از راه درست، در برقراری ارتباط با همکلاسی‌ها و معلمان خود نیز با مشکل کمتری مواجه می‌شوند و این توانایی باعث

می‌شود که آن‌ها راحت‌تر از دوستان خود در مورد مشکلات خود بپرسند و در برقراری ارتباط با معلمان راحت‌تر باشند و هنگام نیاز، کمک‌های بیشتری در اطراف خود داشته باشند (۱۸). در مطالعات، اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان (۲۰-۱۹)، انسجام روانی دانش‌آموزان ابتدایی (۲۱)، سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان (۲۲)، بر عملکرد اجتماعی و مشکلات رفتاری (۲۳) و اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی (۲۴) تأیید شده است.

توجه ویژه به جمعیت جوان به ویژه دانش‌آموزان به عنوان آینده‌سازان جامعه از عوامل اساسی توسعه پایدار و همه‌جانبه است، پرورش استعدادها و قابلیت‌های دانش‌آموزان هماهنگ با نیازها و تحولات جامعه می‌تواند زمینه تحقق اهداف تعریف‌شده را فراهم سازد. آینده هر جامعه به سلامت دانش‌آموزان آن وابسته است و جامعه‌ای پایدار خواهد ماند که در حفظ، نگهداری و تربیت کودکانش موفق عمل نماید (۲۵). از طرفی آماده‌سازی دانش‌آموزان برای تسهیل در رشد اجتماعی یکی از مهم‌ترین اهداف نظام تعلیم و تربیت در هر جامعه‌ای محسوب می‌شود. از سویی نظر به اهمیت آموزش هوش اخلاقی و وجود خلأ پژوهشی در زمینه تأثیر آموزش هوش اخلاقی بر متغیرهای پژوهش در جامعه دانش‌آموزی موجب شد تا مطالعه حاضر در راستای هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان انجام شود و به دنبال پاسخ به این سؤال باشد که آیا آموزش هوش اخلاقی بر رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان تأثیرگذار است؟

روش

روش پژوهش نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر پایه ششم ناحیه یک کرج در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۰۲ بودند، ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به طور تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه (هر گروه ۱۵ نفر) قرار

گرفتند، در طرح‌های آزمایشی حداقل نمونه برای هر گروه ۱۵ نفر کفایت می‌کند (۲۶)، ملاک‌های ورود شامل جنسیت دختر، پایه ششم، علاقمندی به شرکت در دوره آموزشی، حضور مستمر در جلسات آموزشی، شرکت داوطلبانه در جلسات آموزشی و ملاک‌های خروج شامل غیبت بیش از دو جلسه در دوره آموزشی، تأخیر در انجام تکالیف ارائه‌شده، تکمیل ناقص ابزار پژوهش و شرکت همزمان در سایر برنامه‌های درمان روان‌شناختی بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه‌های زیر بودند:

۱. پرسشنامه رشد اجتماعی: این پرسشنامه ۲۷ سؤالی توسط Whitman (۱۹۹۰ م.) تنظیم که جنبه‌های مختلف رشد اجتماعی دانش‌آموزان شامل همکاری، خوش‌خلقی و سازگاری، احترام به دیگران، مسئولیت‌پذیری، امیدواری، خوش‌بینی و صبر و بردباری را می‌سنجد. هر سؤال ۳ یا ۴ گزینه دارد، پاسخ‌های صحیح افراد با استفاده از کلید آزمون استخراج و نمره داده می‌شود، سؤالات (۴، ۵، ۹، ۱۰، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶) به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند، پاسخ‌های نمره ۲۴ یا بالاتر عالی، نمره بین ۱۵ تا ۲۴ خوب، نمره بین ۵ تا ۱۴ متوسط و نمره کمتر از ۵ ضعیف است. روایی محتوایی در مطالعه Whitman (۱۹۹۰ م.)، تأیید و پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ گزارش شده است (۲۷). در پژوهش فاضل و همکاران (۱۳۹۴ ش.)، روایی محتوایی این پرسشنامه توسط اساتید دانشگاه اصفهان مورد تأیید قرار گرفته است و پایایی آن را با روش باز آزمایی به فاصله چهار هفته مورد ارزیابی قرار داد که ضریب پایایی آن ۰/۷۰٪ گزارش شده است (۲۸). در مطالعه حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ به دست آمد.

۲. مقیاس سلامت روان‌شناختی: در مطالعه حاضر برای بررسی سلامت روان‌شناختی از خرده‌مقیاس سلامت روان‌شناختی مقیاس کوتاه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی استفاده شد که شامل سؤالات ۵، ۶، ۷، ۱۱، ۱۹، ۲۶ می‌شود و بر روی طیف لیکرت (خیلی بد، نمره ۱ تا خیلی خوب نمره ۵) نمره‌گذاری می‌شوند، لذا دامنه نمرات بین ۶ تا

۳۰ است که نمرات بالاتر نشان‌دهنده سلامت روان‌شناختی بالاتر است و برعکس (۲۹). در مطالعه Skevington و همکاران، روایی محتوایی تأیید و پایایی به شیوه آلفای کرونباخ ۰/۹۲ گزارش شده است (۳۰). در مطالعه نجات و همکاران روایی صوری و پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۳ به دست آمد (۳۱). در پژوهش حاضر پایایی سلامت روان‌شناختی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۵ به دست آمد. پس از انتخاب و گمارش آزمودنی‌ها و قبل از اجرای جلسات درمان شرکت‌کنندگان هر دو گروه از طریق پیش‌آزمون مورد

ارزیابی قرار گرفتند، سپس گروه آزمایشی آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی بر اساس نظریه بوربا (۳۲) که در مطالعات داخلی روایی آن تأیید شده است، را در هشت جلسه ۶۰ دقیقه‌ای در هفته‌ای یک بار دریافت کردند، اما گروه گواه مداخله‌ای دریافت نکرد، پس از پایان جلسات مداخله شرکت‌کنندگان هر دو گروه مجدداً با ابزار پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفتند. شرح مختصر جلسات آموزش مطابق جدول ۱ بود.

جدول ۱: شرح مختصر جلسات آموزش هوش اخلاقی

جلسه	عنوان	شرح مختصر
۱	معارفه	مشخص کردن هدف گروه و معرفی برنامه آموزشی پیش رو، بررسی قوانین گروه.
۲	احترام	ضرورت احترام به والدین و بزرگ‌ترها، بحث در مورد پیامدهای احترام به والدین و بزرگ‌ترها، توصیف جملات و کلمات احترام‌آمیز.
۳	مهربانی و بخشش	پیامدهای مثبت رفتارهای مهربانانه و پیامدهای منفی رفتارهای غیر مهربانانه بررسی افکاری که منجر به نامهربانی با همکلاسی می‌شوند. تعریف مصادیق، بخشش، بررسی پیامدهای مثبت بخشش، بررسی نقش بخشش در جلوگیری از تشدید مشکلات و هنگام موقعیت برتر و احساس برتری هنگام بخشش.
۴	همدلی و وجدان	آشنایی با تعریف همدلی، اهمیت و ضرورت همدلی و تأثیر آن بر روابط بین فردی، بیان مصادیق همدلی در رابطه، ارزیابی و تغییر شیوه‌های حاکی از عدم همدلی، ارائه تعریف اهمیت و ضرورت مسئولیت‌پذیری و تأثیر آن بر روابط بین فردی، آشنایی با مصادیق مسئولیت‌پذیری در زندگی، آشنایی با پیامدهای عدم مسئولیت‌پذیری.
۵	خویش‌داری	آشنایی با تعریف اهمیت و ضرورت خویش‌داری و تأثیر آن بر روابط، آشنایی با مصادیق خویش‌داری در زندگی توضیح و شناسایی رفتارهای خویش‌داری مدارا نه.
۶	انصاف و بردباری	آشنایی با تعریف اهمیت و ضرورت فضیلت انصاف در زندگی و تأثیرات آن معرفی مصادیق انصاف در زندگی و روش‌های ایجاد و تقویت آن، آشنایی با تعریف، اهمیت و ضرورت و تأثیر فضیلت بردباری در روابط، بیان مصادیق بردباری.
۷	صداقت/درستکاری	تعریف درستکاری و اهمیت آن در رفتارهای فرد، بیان مصادیق راست‌گویی و دروغ‌گویی پرهیز از دروغ‌گویی و پیامدهای منفی آن.
۸	جمع‌بندی	تشخیص موارد به کارگیری هوش اخلاقی، روش‌های ایجاد و تقویت فضیلت‌های نامبرده، تقدیر و تشکر از دانش‌آموزان، مرور کلیه جلسات به همراه تبادل نظر و بحث گروهی.

یافته‌ها

اطلاعات توصیفی مقیاس شناخت اجتماعی و سلامت روان‌شناختی در جدول ۲، به تفکیک پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایش و گواه ارائه شده است، طبق جدول ۲،

جهت تحلیل داده‌ها از میانگین و انحراف معیار و روش تحلیل کوواریانس چند متغیره با کمک نرم‌افزار SPSS 24 استفاده شد.

میانگین گروه آزمایش در مرحله پس آزمون، نسبت به پیش آزمون افزایش نشان می‌دهد، لذا می‌توان گفت اجرای آموزش هوش اخلاقی باعث افزایش میانگین نمرات رشد اجتماعی و سلامت روان شناختی دانش‌آموزان شده است.

جدول ۲: یافته‌های توصیفی رشد اجتماعی و سلامت روان شناختی به تفکیک مرحله سنجش در گروه‌ها

متغیر	گروه	شاخص آماری	پیش آزمون	پس آزمون
رشد اجتماعی	آزمایش	میانگین	۱۵/۰۷	۲۱/۴۰
		انحراف معیار	۲/۵۸	۳/۵۶
	گواه	میانگین	۱۴/۷۳	۱۵/۲۷
		انحراف معیار	۳/۴۳	۳/۸۱
سلامت روان شناختی	آزمایش	میانگین	۱۷/۸۷	۲۰/۳۳
		انحراف معیار	۲/۳۶	۳/۱۵
	گواه	میانگین	۱۸/۱۳	۱۸/۲۰
		انحراف معیار	۲/۵۶	۲/۸۸

در به کارگیری روش‌های آماری پارامتریک، ابتدا باید مفروضات آزمون مورد تأیید قرار بگیرد تا بتوان از آزمون مورد نظر استفاده کرد؛ بنابراین ابتدا مفروضات روش تحلیل کوواریانس (نرمال بودن توزیع متغیر وابسته، همگنی واریانس‌ها و همگنی شیب‌های رگرسیون در گروه‌های مختلف) مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. در جدول ۳، آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیری گزارش شده است.

جدول ۳: آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری نمرات سلامت روان شناختی و رشد اجتماعی در دو گروه

شاخص آماری اثر	آزمون	ارزش	F	df فرضیه	df خطا	سطح معناداری	ضریب ایتا
تفاوت دو گروه با کنترل اثر پیش آزمون	اثر پیلای	۰/۵۹	۱۷/۷۷	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۹
	لامبدای ویلکس	۰/۴۱	۱۷/۷۷	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۹
	اثر هتلینگ	۱/۴۲	۱۷/۷۷	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۹
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۱/۴۲	۱۷/۷۷	۲	۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۹

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد پس از حذف اثر پیش آزمون با روش تحلیل کوواریانس چندمتغیری، یک اثر معنی‌دار برای عامل آموزش هوش اخلاقی (متغیر مستقل) وجود دارد. این اثر نشان می‌دهد که حداقل بین یکی از متغیرهای رشد اجتماعی و سلامت روان شناختی دانش‌آموزان که با آموزش هوش اخلاقی آموزش دیده‌اند، با دانش‌آموزان گروه گواه تفاوت معنادار وجود دارد (لامبدای ویلکس=۰/۴۱، $P < ۰/۰۵$).

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

جدول ۴: آزمون تحلیل کوواریانس یک راهه در متن تحلیل کوواریانس چندمتغیری

شاخص آماری متغیرها	منبع تغییر	SS	df	MS	F	سطح معناداری	ضریب ایما
رشد اجتماعی	گروه	۲۵۹/۹۳	۱	۲۵۹/۹۳	۲۶/۹۵	۰/۰۰۱	۰/۵۱
	خطا	۲۵۰/۷۹	۲۶	۹/۶۵			
سلامت روان‌شناختی	گروه	۴۴/۲۴	۱	۴۴/۲۴	۱۰/۶۰	۰/۰۰۱	۰/۲۹
	خطا	۱۰۸/۵۵	۲۶	۴/۱۸			

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون، فرضیه مبنی بر وجود تفاوت معنادار در متغیرهای رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به گروه گواه، تأیید می‌گردد. همچنین ملاحظه می‌گردد سطح معناداری حاصل‌شده برای رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی در مقایسه با سطح معناداری ۰/۰۲۵ به دست‌آمده از اصلاح بنفرونی (تقسیم سطح معناداری ۰/۰۵ بر ۲ متغیر وابسته) کوچک‌تر می‌باشد، در نتیجه با توجه به میانگین‌های حاصل‌شده می‌توان گفت با ۹۵ درصد اطمینان رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی گروه آزمایش نسبت به گروه گواه افزایش داشته است.

بحث

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان انجام شد. نتایج نشان داد میانگین رشد اجتماعی گروه آزمایش نسبت به گروه گواه افزایش داشته است. بنابراین می‌توان گفت آموزش هوش اخلاقی بر ارتقای رشد اجتماعی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. یافته فوق با نتایج مطالعات مرتبط در این زمینه همسو است. به عنوان نمونه نتایج پژوهش طباطبایی و ذاکری، نشان داد آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی به دانش‌آموزان، یک روش مداخله‌ای مؤثر جهت ارتقای سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر پایه هفتم هست (۲۲). نتایج مطالعه‌ای دیگر نشان داد که آموزش هوش اخلاقی بر بهبود عملکرد اجتماعی کودکان و کاهش اختلالات رفتاری آن‌ها تأثیرگذار بوده است و آموزش هوش اخلاقی به کودکان

می‌تواند یک روش مداخله‌ای مناسب جهت ارتقای عملکرد رفتاری و روابط اجتماعی آن‌ها باشد (۲۳). در همین راستا یافته‌های محمدی نصرآباد و همکاران، نشان داد از نظر والدین، آموزش ارزش‌های اخلاقی به طور معناداری باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط غیر رسمی خانه) می‌شود. همچنین از نظر مربیان، آموزش ارزش‌های اخلاقی باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط رسمی آموزشگاه) می‌شود (۲۴). در تبیین یافته فوق می‌توان گفت آموزش هوش اخلاقی باعث می‌شود که دانش‌آموز بتواند الگوهای رفتاری را به طور مکرر در ذهن خود ارزیابی کند. بتواند رفتارهای خوب و بد را تشخیص دهد. به همین دلیل، کودک می‌تواند الگوهای رفتاری را که از والدین و دیگران به او منتقل شده است، مجدداً بررسی کند و در نتیجه، عملکرد رفتاری خود را در موقعیت‌های مختلف فردی اجتماعی بر اساس این الگوهای جدید تغییر دهد (۳۳).

در تبیینی دیگر می‌توان گفت در جلسات آموزش هوش اخلاقی فضایی مانند انصاف، احترام، مهربانی، همدلی، خویش‌داری، مسئولیت‌پذیری، صداقت، گذشت و صداقت مطرح می‌شود و کودکان با ضرورت این مهارت‌ها در ارتباط با دیگران آشنا می‌شوند. روابط اجتماعی آنان به طور چشم‌گیری افزایش می‌یابد، مثلاً کسی که در روابط با دیگران مهربان، باملاحظه، ملاحظه‌کار و مسئولیت‌پذیر است و در روابط بین فردی خود انصاف و صداقت را رعایت می‌کند، در نتیجه او فردی مطلوب از حیث اجتماعی خواهد بود؛ برای دوستی و برقراری رابطه، افراد زیادی دور او جمع می‌شوند.

نتایج نشان داد تفاوت معنادار در سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به گروه گواه وجود داشت. بنابراین می‌توان گفت آموزش هوش اخلاقی بر بهبود سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. در زمینه نتیجه به دست‌آمده مطالعه‌ای به صورت مستقیم انجام‌نشده است، اما با پژوهش‌های پیشین نزدیک در این زمینه همسو است. بر اساس یافته‌های پژوهش رضانی و همکاران، آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی بر افزایش انسجام روانی دانش‌آموزان تأثیرگذار بود (۲۱). نتایج مطالعه‌ای دیگر که بر روی دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم در دوره همه‌گیری کرونا انجام شد، نشان داد که آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی و اخلاق تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد (۱۹). پژوهش جوادی‌نژاد و همکاران، نشان داد آموزش هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم مؤثر بود (۲۰). در تبیین یافته فوق می‌توان گفت هوش اخلاقی یک مهارت مهم برای هر فردی است و فرد را به انجام کارهای ارزشمند هدایت می‌کند. هوش اخلاقی بر معنای زندگی، انگیزه، دیدگاه و ارزش‌های هر فرد تأثیر دارد، فرد اخلاقی به کرامت انسان‌ها احترام می‌گذارد نگران رفاه دیگران است، علاقه‌های شخصی خود را با مسئولیت‌های اجتماعی یکپارچه می‌کند، در انتخاب‌های خود اخلاق را مد نظر قرار داده و به دنبال آرامش برای همه است (۳۴). در واقع هوش اخلاقی به مثابه نوعی جهت‌یاب برای اقدامات عمل کرده و نقش راهنما را دارد، هوش اخلاقی چارچوبی قوی و قابل دفاع برای فعالیت انسان فراهم می‌آورد، این امر می‌تواند در مجموع با هدف‌گزینی مناسب و تمرکز بر آن، باعث رشد آسایش روان‌شناختی افراد شود، افراد با هوش اخلاقی بیشتر احساس مسئولیت و آسایش روان‌شناختی بیشتری دارند و گرایش به رفتارهای اخلاقی‌مدار می‌تواند به عنوان یک محافظت‌کننده در برابر زندگی عمل کند، بنابراین افراد با هوش اخلاقی بیشتر، آسایش بیشتری را تجربه می‌کنند، به گونه‌ای که هوش اخلاقی بر ابعاد مختلف سلامت روانی، اجتماعی و ذهنی اثر می‌گذارد (۳۵).

در تبیینی دیگر می‌توان گفت هوش اخلاقی به دانش‌آموزان کمک می‌کند درست را از نادرست تشخیص دهند، هنگام مواجهه با مشکلات و مسائل زندگی و تحصیلی صبر و تحمل بیشتری داشته باشند. همچنین پایبندی به اصول و ارزش‌های دینی و اخلاقی و تفکر و آگاهی قبل از عمل، خودکنترلی آنان را در مواجهه با وسوسه‌ها و لذت‌های زودگذر و فشارهای روانی، محیطی و اجتماعی افزایش می‌دهد و این خودکنترلی سلامت روان‌شناختی آنان را ارتقا می‌دهد.

از محدودیت‌های مطالعه حاضر به انجام مطالعه در گروه جنسی دختران، عدم برگزاری دوره پیگیری و مقطعی بودن انجام پژوهش می‌توان اشاره نمود، لذا پیشنهاد می‌شود که جهت تعمیم‌پذیری نتایج به انجام مطالعه در گروه پسران شهرهای مختلف دارای بافت فرهنگی متنوع، به همراه دوره‌های پیگیری بلندمدت پرداخته شود. همچنین از آنجایی که مؤلفه‌های هوش اخلاقی قابلیت رشدپذیری دارند و رهنمودهای روشن و راهبردهای متعدد و موفقی در ادبیات روان‌شناسی مثبت‌نگر برای افزایش درستکاری، مسئولیت‌پذیری، دلسوزی، بخشش، خدمت به دیگران، تواضع و احترام، قدرشناسی و آرامش دارند، می‌توان با ارائه کارگاه‌ها و سمینارهای آموزشی آن‌ها را آموزش داد، حتی پیشنهاد می‌شود به صورت واحد درسی آموزش هوش اخلاقی در برنامه‌های دانش‌آموزی گنجانده شود.

نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش، آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی به دانش‌آموزان می‌تواند یک روش مداخله‌ای مناسب جهت ارتقای رشد اجتماعی و سلامت روان‌شناختی آن‌ها باشد، بنابراین با توجه به نیاز جامعه به انسان‌های سالم، بانشاط و مولد، آموزش هوش اخلاقی به دانش‌آموزان توصیه می‌گردد. همچنین شایسته است با به کارگیری متخصصان بهداشت روان، روان‌شناسان و مربیان دوره‌دیده جهت بهبود استحکام روانی و امنیت روان‌شناختی دانش‌آموزان از آموزش هوش اخلاقی در محیط‌های آموزشی استفاده شود.

مشارکت نویسندگان

صادق احمدی: نگارش متن مقاله.
زهرا عزیزی: ویرایش و بازبینی مقاله.
محمد الهی: تحلیل آماری مقاله.
نازنین رسولوند: تجزیه داده‌های آماری.
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تقدیر و تشکر

ابراز نشده است.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

References

1. Ravanmehr F, Chitsaz MA, Hejazi N. The Role of Health Education in Promoting the Health of Female Elementary School Students in Isfahan, Iran, from the Perspective of School Health Educators. *Journal of Health System Research*. 2021; 17(3): 210-217. [Persian]
2. McFarland MJ. Religion and mental health among older adults: Do the effects of religious involvement vary by gender? *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*. 2010; 65B(5): 621-630.
3. Lopez SJ, Pedrotti JT, Snyder CR. *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. New York: Sage Publications; 2018.
4. Aali SH, Kadivar R. Predicting the mental health profile based on the developmental family function components. *Journal of Fundamentals of Mental Health*. 2015; 17(6): 300-307. [Persian]
5. Zamani N. The Relationship between General Health and Cognitive Status in the Elderly of Hamadan in 2019. *Journal of Gerontology*. 2019; 4(1): 20-28. [Persian]
6. Cefai C, Simões C, Caravita S. *A systemic, whole-school approach to mental health and well-being in schools in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2021.
7. Qi D, Wu Y. Does welfare stigma exist in China? Policy evaluation of the Minimum Living Security System on recipients' psychological health and wellbeing. *Social Science & Medicine*. 2018; 205: 26-36.
8. Karimi M, Ashori M, Salemi Khamene AR. Investigation of Relationship Social Development with Emotional Intelligence and Mental Health in Slow Paced Students. *Empowering Exceptional Children*. 2017; 8(3): 85-93. [Persian]
9. Baliad MR, MajidAv H, Ahadi H. Comparison of social and cognitive development of 5-7 year old children based on parenting styles. *Journal of Psychological Science*. 2019; 18(84): 2279-2284. [Persian]
10. Moghaddam Far N, Ghorban Jahromi R, Nasrollahi B, Bagheri F. The effect of empathy on the social development of preschool children: The mediating role of social adequacy. *Journal of Educational Psychology Studies*. 2021; 17(40): 120-137. [Persian]
11. Zellweger TM, Chrisman JJ, Chua JH, Steier LP. *Social structures, social relationships and family firms*. New York: Sage Publications; 2019. p.207-223.
12. Clarke J. Effects of Athletics on Character and Moral Development of Collegiate Athletes. *Kinesiology, Sport Studies and Physical Education Synthesis Projects*. 2018; 1-31.
13. Plagerson S. Integrating mental health and social development in theory and practice. *Health Policy and Planning*. 2015; 30(2): 163-170.
14. Parke RD, Roisman GI, Rose AJ. *Social development*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons; 2019.
15. Gholipour M, Jalalian ZS, Taheri F. The Effectiveness of Teaching the Components of Moral Intelligence on Self-Control and Scientific Optimism in First Secondary School Students. *Islamic Life Style*. 2022; 6(4): 480-487. [Persian]
16. Bao Z, Zhang W, Lai X, Sun W, Wang Y. Parental attachment and Chinese adolescents' delinquency: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Adolescence*. 2015; 44: 37-47.
17. Gini G, Pozzoli T, Hymel S. Moral disengagement among children and youth: A meta-analytic review of links to aggressive behavior. *Aggressive Behavior*. 2014; 40(1): 56-68.
18. Hayatbakhsh S, Entesare Foumani GH-H, Hejazi M. The Effectiveness of Ethical Intelligence Training in Educational Ethic and Educational Self-Efficacy in Tenth Grade Female Students. *Educational Psychology*. 2020; 16(56): 131-156. [Persian]
19. Bohloli Chichklavi Haji Agha F, Mahmoud Fakhe H. The Effectiveness of Moral Intelligence on Psychological Well-Being and Academic Ethics of Female Students in the Corona Epidemic. *Journal of Research in Educational Science*. 2022; 15(55): 203-16. [Persian]
20. Javadinezhad A, Heydari A, Naderi F, Bakhtiyarpour S, Hafezi F. The Effectiveness of Educating Moral Intelligence on Psychological Well-being of the Secondary School Students. *Bioethics Journal*. 2019; 8(29): 53-62. [Persian]
21. Ramezani N, Samangan RZ, Momenjoo N, Golibagh M. Effectiveness of Training the Components of Moral Intelligence on Resilience and Sense of Mental Coherence in Elementary Students. *Akhlāq-i zīstī ie, Bioethics Journal*. 2022; 12(37): e2. [Persian]
22. Jafar Tabatabaei TS, Zakeri A. The effect of Moral Intelligence on Psychological Hardiness and Social Adaptation of Students. *Islamic Life Style*. 2023; 7(1): 433-441. [Persian]

23. Rezapour Mirsalimi Y, Kheradmand T, Shahedi S. Effectiveness of Moral Intelligence on Social Performance and Behavioral Problems. *Ethics in Science and Technology*. 2018; 12(4): 48-59. [Persian]
24. Mohammadi Nasrabad M, Alavi Langroudi SK, Zandvanian A, Estabraghi M. The effectiveness of moral values teaching (through storytelling and animation) on the development of social skills of pre-school children. *Thinking and Children, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)*. 2020; 10(2): 225-247. [Persian]
25. Khoban H, MosaFarkhani E. Assessment of physical and mental health status of pupils in Khorasan Razavi province in academic year of 2011-12: A population based study. *Beyhagh (The Journal of Research Committee of Student at Sabzevar University of Medical Sciences)*. 2015; 17(2): 27-33. [Persian]
26. Delavar A. *Research methodology in psychology and education*. Tehran: Virayesh; 2015. [Persian]
27. Whitman A. *Social development in adolescents and young people*. Translated by Nazari S. Tehran: Publications of the Association of Edu and Edu; 1991. [Persian]
28. Fazel-Kalkhoran J, Homayounnia M, Mohammadzadeh M. The impact of primary school games on the social development of educable mentally retarded children. *Iranian Journal of Health Education & Health Promotion*. 2015; 3(2): 266-276. [Persian]
29. Bonomi AE, Patrick DL, Bushnell DM, Martin M. Validation of the United States' version of the world health organization quality of life (WHOQOL) instrument. *Journal of Clinical Epidemiology*. 2000; 53(1): 1-12.
30. Skevington SM, Lotfy M, O'Connell KA. The World Health Organization's WHOQOL-BREF quality of life assessment: Psychometric properties and results of the international field trial. A report from the WHOQOL group. *Quality of Life Research*. 2004; 13(2): 299-310.
31. Nejat S, Montazeri A, Holakouie Naieni K, Mohammad K, Majdzadeh S. The World Health Organization quality of Life (WHOQOL-BREF) questionnaire: Translation and validation study of the Iranian version. *SJSPH*. 2006; 4(4): 1-12. [Persian]
32. Borba M. The step-by-step plan to building moral intelligence. *Nurturing kids' hearts & souls*. National council of Self-esteem: Jossey-Bass. 2005. p.108-154.
33. Ferris DL, Rosen CR, Johnson RE, Brown DJ, Risavy SD, Heller D. Approach or avoidance (or both?): Integrating core self-evaluations within an approach/avoidance framework. *Personnel Psychology*. 2011; 64(1): 137-161.
34. Radnia M, Dortaj F, Nasrolahi B, Kashanivahid L. Presenting a Structural Model of Wisdom in Couples Based on Moral Intelligence with the Mediating Role of Mindfulness. *Journal of Applied Family Therapy*. 2022; 3(2): 147-165. [Persian]
35. Smith IH, Kouchaki M. Moral humility: In life and at work. *Research in Organizational Behavior*. 2018; 38(6): 77-94.